

Микола М. Дяченко*

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ВАЖЛИВОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕКТОРА ДЕРЖАВИ

У статті розкривається сутність поняття «мале підприємництво», висвітлюються чинники впливу на інноваційний розвиток малого підприємництва в сучасних умовах, окреслюється роль інновацій в розвитку малого підприємництва як одного з сегментів національної економіки.

Звертається увага на економічні функції, які виконує мале підприємництво: залучення приватного капіталу та зовнішніх інвестицій, удосконалення виробничих технологій; упровадження інновацій в технологічний процес тощо.

Виокремлено три основні групи чинників впливу на інноваційний розвиток малого підприємництва: внутрішні (корпоративна культура; відкритість до нових ідей; менеджмент; стратегічне бачення розвитку; персонал; фінансові ресурси (власні кошти, доступ до кредитних ліній та інвестицій); матеріально-технічна база; інформаційні технології; сучасне обладнання; інтелектуальна власність); зовнішні (макроекономічне середовище; податкова політика; технологічне середовище; сегментація ринку; конкуренція; державна політика (підтримка малого бізнесу, закон, щодо інноваційної діяльності, наявність державні програми підтримки інновацій); соціокультурне середовище, культура підприємництва) та чинники інституційного середовища (фінансовий сектор (банки, венчурні фонди, фінансові інструменти); науково-технологічна сфера; доступність інформації про технології, ринки, інвесторів; розвиненість транспортної, комунікаційної, енергетичної інфраструктури).

Окреслено основні завдання для вирішення проблеми розвитку інноваційного підприємництва в Україні, зокрема: визначення пріоритетів держави щодо інноваційного підприємництва в контексті національної економіки; подолання відриву науки від економічної практики; пошук нових джерел фінансування для активізації інноваційної діяльності; розроблення адекватного механізму використання людського капіталу в ході інноваційного розвитку тощо. Перспективою подальших досліджень можуть стати механізми інноваційного розвитку малого підприємництва.

Ключові слова: держава, економічний розвиток, інновації, інноваційний розвиток, інфраструктура, мале підприємництво, національна економіка, технології, фінансування.

Рис. 1. Літ. 14.

DOI: 10.32752/1993-6788-2024-1-279-96-103

Mykola Diachenko

FACTORS OF INFLUENCE ON THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS AS AN IMPORTANT ECONOMIC SECTOR OF THE STATE

The article reveals the essence of the concept of "small entrepreneurship", highlights the factors influencing the innovative development of small entrepreneurship in modern conditions, outlines the role of innovation in the development of small entrepreneurship as one of the segments of the national economy.

Three main groups of influencing factors on the innovative development of small business are singled out: internal (corporate culture; openness to new ideas; management; strategic vision of

* Classical Private University, Ukraine.

development; personnel; financial resources (own funds, access to credit lines and investments); material and technical base; information technologies; modern equipment; intellectual property); external (macroeconomic environment; tax policy; technological environment; market segmentation; competition; state policy (small business support, law regarding innovative activities, availability of state innovation support programs); socio-cultural environment, entrepreneurship culture) and factors of the institutional environment (financial sector (banks, venture funds, financial instruments); scientific and technological sphere; availability of information about technologies, markets, investors; development of transport, communication, energy infrastructure).

The main tasks for solving the problem of the development of innovative entrepreneurship in Ukraine are outlined, in particular: determining the priorities of the state regarding innovative entrepreneurship in the context of the national economy; overcoming the gap between science and economic practice; search for new sources of funding for the activation of innovative activities; development of an adequate mechanism for the use of human capital in the course of innovative development, etc. Mechanisms of innovative development of small entrepreneurship may become a perspective for further research.

Keywords: state, economic development, innovations, innovative development, infrastructure, small business, national economy, technologies, financing.

Peer-reviewed, approved and placed: 01.09.2024.

Постановка проблеми. У сучасних період глобалізаційних перетворень дедалі більшої актуальності набувають інноваційні процеси в економічному житті кожної цивілізованої країни. Це стосується, насамперед, розвитку малого підприємництва як важливого сектора економіки, що безпосередньо впливає на забезпечення ефективності державної економічної стратегії в цілому, оскільки інноваційний розвиток малого бізнесу є потужним рушієм економічного зростання та розвитку. Адже малі підприємства часто першими впроваджують нові ідеї та технології завдяки своїй гнучкості та швидкості адаптації. Проте, незважаючи на значний потенціал, наразі мале підприємництво стикається з низкою викликів: недостатнє фінансування, висока конкуренція, нестача кваліфікованих кадрів. Однак, з розвитком технологій, зміною споживчих уподобань та зростанням ролі цифрової економіки, перспективи розвитку інноваційного малого бізнесу є дуже обнадійливими, що підкреслює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку малого та середнього бізнесу й державної підтримки малого підприємництва присвятили наукові праці багато вітчизняних дослідників, зокрема такі, як: О. Ареф'єва (формування підприємництва [1]); Т. Балановська (специфіка розвитку функціонування малого підприємництва в Україні [2]); М. Бедринець (фінансове забезпечення діяльності малого підприємництва [3]); О. Гнатцов (стратегії зростання малого бізнесу в Україні [4]); Н. Крахмальова (перспективи розвитку малого підприємництва в Україні [5]); О. Мезенцева (умови ефективної діяльності малих підприємств [6]); О. Моїсєєва (особливості організації та функціонування малого підприємництва в Україні [7]); Т. Піхняк (виклики для розвитку малого підприємництва в Україні в сучасних умовах [8]); Д. Редькін (специфіка підприємницького середовища в Україні [9]); І. Сидорук (аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні [10]); Н. Фліссак (малий бізнес в Україні: проблеми

та перспективи розвитку [12]); Н. Швець (аналіз стану малу бізнесу в Україні [13]); І. Шиндировський (проблеми малого підприємництва в Україні [14]) та ін.

Метою дослідження є розкриття сутності поняття «мале підприємництво», висвітлення чинників впливу на інноваційний розвиток малого підприємництва в сучасних умовах.

Основні результати дослідження. Мале підприємництво як невід’ємний складник ринкової економіки безпосередньо впливає на її стабілізацію. Метою малого підприємництва є забезпечення ефективності соціально-економічного розвитку країни, підвищення професійного та кваліфікаційного рівня персоналу й подальшого розвитку економічного потенціалу підприємства. Мале підприємництво може розв’язувати суттєві економічні завдання, зокрема залучення приватного капіталу та зовнішніх інвестицій, сприяючи розвитку економічної системи країни загалом; удосконалення виробничих технологій; упровадження інновацій в технологічний процес тощо.

Мале підприємництво – це атрибут, невід’ємна складова будь-якої господарської системи, без чого економіка й суспільство в цілому не можуть не тільки розвиватися, а й існувати. Особливості малого підприємництва дозволяють стверджувати, що йому притаманні риси як незалежність (в порівнянні з іншими суб’єктами господарювання) дій, можливість більш гнучких і оперативних рішень, адаптації до особливостей місцевих умов, сильних симпатій серед населення, низьких операційних витрат, шансах на швидкий матеріальний успіх, довгострокових вигодах, можливостях суміщення кількох професій тощо. Всі ці риси дозволяють малому підприємству посісти вагоме місце в національній економіці (О. Моїсєєва [7]).

У сучасних умовах розвитку економіки малі та середні підприємства, фізичні особи-підприємці «виконують надважливу соціальну функцію – створення робочих місць для населення та професійне навчання. Малий бізнес – мобільний, швидко реагує на потреби і зміни ринку, є інноваційним за своїм змістом, пропонує унікальні товари та послуги, а також є альтернативою найманій праці» (І. Сидорук [10, с. 67]).

Інновації є рушійною силою розвитку малого підприємництва, вони надають малим компаніям унікальну можливість конкурувати з великими корпораціями, завойовувати нові ринки та досягати стійкого зростання. Малий бізнес є надзвичайно важливим економічним сектором, який у розвинених державах світу створює більшість робочих місць і формує значну частину валового внутрішнього продукту.

Інновації є важливими для малого бізнесу, оскільки сприяють формуванню конкурентної переваги, допомагаючи малим підприємствам виділитися на ринку, запропонувати клієнтам унікальні продукти та послуги. Нові ідеї та технології відкривають нові ринки збуту, що сприяє розширенню бізнесу, збільшення ефективності діяльності малого підприємництва. Інновації можуть оптимізувати виробничі процеси, знизити витрати та підвищити продуктивність. Швидке впровадження інновацій дозволяє малим підприємствам оперативно реагувати на зміни ринку та потреби клієнтів.

Серед видів інновацій, що можуть використовувати малі підприємства, виокремлюємо: 1) організаційні інновації (зміна структури компанії, впровадження нових систем управління); 2) процесні інновації (впровадження нових методів виробництва або надання послуг); 3) продуктові інновації (розробка нових продуктів або модифікація існуючих); 4) маркетингові інновації (розробка нових маркетингових стратегій, каналів збуту та способів просування).

Інноваційний розвиток малого підприємництва є формою прояву інноваційної моделі розвитку національної економіки. В основі такої моделі – інтелектуальний капітал, наука, інтелектуальні ресурси тощо.

Мале підприємництво є важливим для інновацій, оскільки малі підприємства можуть швидше та гнучкіше реагувати на зміни ринку та потреби споживачів, впроваджуючи нові продукти та послуги; вони є більш схильні до ризику, що стимулює експериментувати та шукати нові рішення; малі підприємства часто займають ніші, які великі компанії ігнорують, розробляючи інноваційні продукти для вузьких сегментів ринку; бюрократичні процеси в малих компаніях – не тривалі, що дозволяє швидше впроваджувати інновації.

Як зазначають Т. Ткаченко, Р. Тульчинський, інноваційна діяльність є процесом, спрямованим на досягнення результатів завершених наукових досліджень, науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, в оновлений або вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, а також у пов'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки. Інноваційна діяльність – це процес від появи науково-технічної ідеї до розповсюдження продукту [11, с. 225].

Інноваційний розвиток малого підприємництва є процесом удосконалення національної економіки, що досягається завдяки впровадженню нових технологій з метою підвищення якості результатів суспільного виробництва, зростання національної конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Як зазначають Т. Ткаченко, Р. Тульчинський, інноваційна діяльність є процесом, спрямованим на досягнення результатів завершених наукових досліджень, науково-технічних досягнень у новий або вдосконалений продукт, що реалізується на ринку, в оновлений або вдосконалений технологічний процес, що використовується в практичній діяльності, а також у пов'язані з цим додаткові наукові дослідження та розробки. Інноваційна діяльність – це процес від появи науково-технічної ідеї до розповсюдження продукту [11, с. 225].

Успішному інноваційному розвитку малого підприємництва сприяють: в першу чергу, державні програми, податкові пільги, доступ до фінансування; сприятливе законодавство, що передбачає спрощене реєстрування бізнесу, захист інтелектуальної власності; співпраця з науковими установами, доступ до нових технологій, експертизи; розвиток інноваційної інфраструктури; наявність венчурного капіталу; інвестиції в перспективні проекти; сучасна культура підприємництва (заохочення ризику, готовність до змін тощо).

Інноваційний розвиток малого підприємництва – це складний процес, на який впливає безліч чинників, що безпосередньо пов'язані з самим підприємством та його діяльністю.

На нашу думку, можна виокремити три основні групи чинників впливу на інноваційний розвиток малого підприємництва (рис. 1).

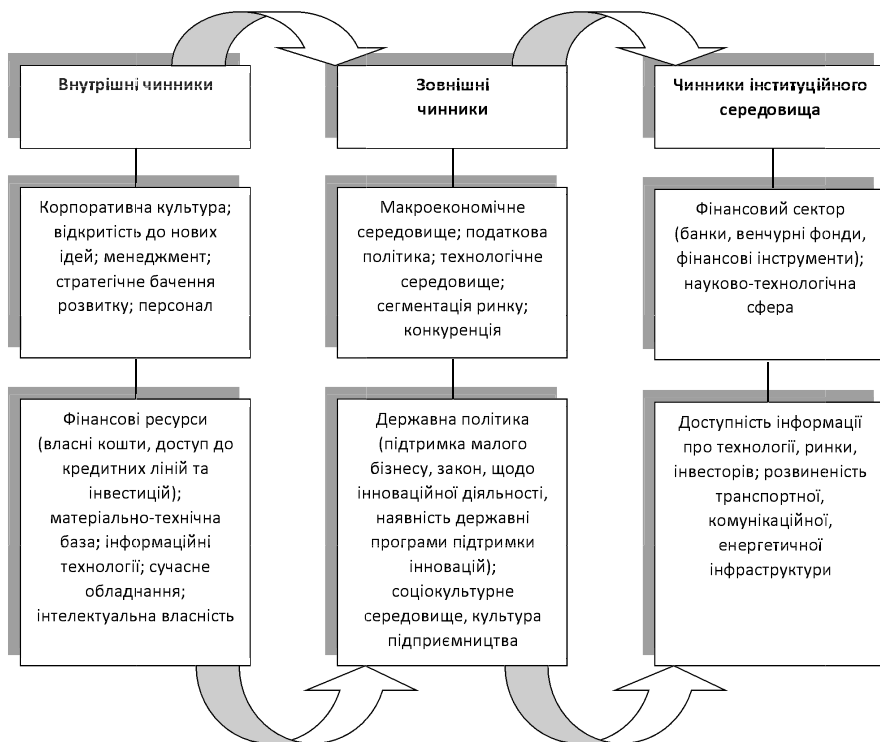

Рис. 1. Чинники впливу на інноваційний розвиток малого підприємництва, авторська розробка

Взаємодія цих трьох груп факторів визначає успішність інноваційного розвитку малого підприємництва. Для досягнення стійких результатів необхідно створювати сприятливе середовище, яке стимулюватиме підприємців до впровадження нових ідей та технологій.

Головною перешкодою для малого підприємництва в Україні є нестабільна політична, економічна, екологічна ситуація (Н. Швець, А. Ізюмська [9]).

Як зауважує І. Шиндировський, реальний механізм підтримки малого підприємництва передбачає спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, яка встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку. Суб'єкти малого підприємництва, якщо вони відповідають

вимогам, що визначені Податковим кодексом, можуть самостійно обрати спрощену систему оподаткування та зареєструватися платником єдиного податку [14, с. 12.].

У сучасних умовах перед малим бізнесом при впровадженні інновацій постають серйозні виклики – дефіцит у фінансуванні інноваційних проєктів; відсутність у низки підприємців досвіду впровадження інновацій; ризик невдачі, оскільки нові ідеї не завжди приносять очікуваний результат; конкуренція (великі компанії можуть швидше адаптуватися до змін); стимулювання інноваційного розвитку малого підприємництва завдяки фінансовій підтримці (надання грантів, кредитів на пільгових умовах, інвестицій в інноваційні проєкти тощо); створення інноваційної інфраструктури; спрощення регуляторного середовища (зменшення адміністративного навантаження на бізнес, спрощення процедур реєстрації та ліцензування); підтримка науково-дослідних робіт (фінансування наукових досліджень, стимулювання комерціалізації наукових розробок); розвиток мереж співпраці, створення платформ для обміну досвідом, знаннями та технологіями між підприємцями, науковцями та інвесторами.

Мале підприємництво є дуже чутливим до загальної ситуації в країні, до економічних змін, відтак воно потребує безперервного розвитку й постійного вдосконалення. З цієї метою необхідно створити сприятливі податкові, цінові, інвестиційні умови; забезпечити фінансово-кредитну підтримку малого підприємництва та розширити простір для впровадження інновацій у контексті діяльності суб'єктів малого підприємництва тощо.

Основними завданнями для вирішення проблеми розвитку інноваційного підприємництва в Україні є:

- удосконаливши нормативно-законодавчої бази щодо розвитку малого бізнесу, зокрема інноваційного підприємництва;
- подолання відриву науки від економічної практики;
- чітке визначення пріоритетів розвитку держави щодо інноваційного підприємництва в контексті національної економіки;
- ефективне використання фінансового, інтелектуального і промислового потенціалу держави та регіонів;
- конкретизація переліку сфер діяльності пріоритетного розвитку;
- створення механізмів оцінки ефективності державних науково-технічних програм та фінансування державою або надання пільг організаціям, які займаються науково-технічними розробками;
- пошук нових джерел фінансування для активізації інноваційної діяльності;
- розроблення адекватного механізму використання людського капіталу в ході інноваційного розвитку;
- комерціалізація знань і технологій тощо.

Висновки. Отже, інновації є ключовим фактором успіху малого підприємництва в сучасному світі. Для того, щоб стимулювати інноваційний розвиток малого бізнесу, необхідно створювати сприятливе середовище, яке забезпечувало б доступ до фінансування, технологій, знань та підтримку з боку держави. Забезпечення активізації інноваційного розвитку

підприємництва є і важливою умовою конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку. Одним з пріоритетів державної економічної політики щодо розвитку інноваційного підприємництва в Україні є створення відповідних стимулів для поширення інноваційної моделі економічної поведінки українського бізнесу, на що безпосередньо впливають такі чинники, як: законодавча база; стан економіки; інвестиційний клімат в державі. забезпечення активізації інноваційного розвитку підприємництва, що є важливою умовою конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку.

1. Ареф'єва О. В., Герасимчук Н. А. Управління формуванням підприємництва. Київ : Корпорація, 2006. 228 с.
2. Балановська Т. І., Гогуля О. П., Тузык К. Л. Особливості функціонування малого підприємництва в Україні. Інноваційна економіка. 2012. № 8(34). С. 22–31.
3. Бедринєць М. Д. Фінансове забезпечення діяльності малих підприємницьких структур : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01. Ірпінь, 2004. 19 с.
4. Гнатцов О. Г. Малий бізнес в Україні: від стратегії зростання до стратегії розвитку. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні : збірник матеріалів конференції. 2006. С. 61–65.
5. Крахмальова Н. А., Улько Т. С. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні. Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи : збірник тез II Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції (07 грудня 2017 р.). 2017. С. 80–84.
6. Мезенцева О. М. Створення сприятливого підприємницького середовища для ефективної діяльності малих підприємств. Економічний простір : збірник наукових праць. 2009. № 23/2. С. 260–265.
7. Моїсєєва О. М. Особливості організації та функціонування малого підприємництва в Україні. Ефективна економіка : електронний журнал. 2011. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=482>.
8. Піхняк Т. А. Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні. Приазовський економічний вісник. 2021. Випуск 2(25). С. 24–29.
9. Редькін Д. О. Особливості формування підприємницького середовища в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Сер.: Економічні науки. 2011. № 3. Т. 1. С. 243–245.
10. Сидорук І. С. Аналіз стану та проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. Підприємництво та інновації. 2021. № 18. С. 67–72.
11. Ткаченко Т. П., Тульчинський Р. В. Розвиток інноваційного підприємництва в Україні. Економічний вісник НТУУ «КПІ» : збірник наукових праць. 2010. № 7. С. 223–229.
12. Фліссак Н. Малий бізнес в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Вісник податкової служби України. 2004 р. № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0117697-04#Text>
13. Швец Н. В., Ізюмська А. В. Малий бізнес в Україні: аналіз стану та тенденції. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2020. № 2(258). С. 108–117.
14. Шиндировський І. М. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні. Підприємництво і торгівля : збірник наукових праць. Львів : ЛТЕУ, 2016. Вип. 20. С. 9–13.

-
1. Arefieva O. V., Herasymchuk N. A. (2006). Upravlinnia formuvanniam pidpriemnytstva [Management of entrepreneurship formation]. Kyiv : Korporatsiia, 228 p. [in Ukrainian].
 2. Balanovska T. I., Hohulia O. P., Tuzhyk K. L. (2012). Osoblyvosti funktsionuvannia maloho pidpriemnytstva v Ukraini [Peculiarities of small business functioning in Ukraine]. Innovatsiina ekonomika, no. 8(34), pp. 22–31 [in Ukrainian].
 3. Bedrynets M. D. (2004). Finansove zabezpechennia diialnosti malykh pidpriemnytskykh struktur [Financial support for the activities of small business structures] : avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk : 08.04.01. Irpin, 19 p. [in Ukrainian].

4. Hnattsov O. H. (2006). *Malyi biznes v Ukraini: vid stratehii zrostannia do stratehii rozvytku* [Small business in Ukraine: from growth strategy to development strategy]. *Problemy rozvytku maloho biznesu v Ukraini* : zbirnyk materialiv konferentsii, pp. 61–65 [in Ukrainian].
5. Krakhmalova N. A., Ulko T. S. (2017). *Problemy ta perspektyvy rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini* [Problems and prospects of small business development in Ukraine]. *Osvitno-innovatsiina interaktyvna platforma «Pidpriemnytski initsiatyvy* : zbirnyk tez II Vseukrainskoi naukovoï Internet-konferentsii (07 hrudnia 2017 r.), pp. 80–84. [in Ukrainian].
6. Mezentseva O. M. (2009). *Stvorennia spryiatlyvoho pidpriemnytskoho seredovyscha dla efektyvnoi diialnosti malykh pidpriemstv* [Creation of a favorable business environment for the effective operation of small enterprises]. *Ekonomichnyi prostir* : zbirnyk naukovykh prats, no. 23/2, pp. 260–265 [in Ukrainian].
7. Moisieieva O. M. (2011). *Osoblyvosti orhanizatsii ta funktsionuvannia maloho pidpriemnytstva v Ukraini* [Peculiarities of the organization and functioning of small business in Ukraine]. *Efektivna ekonomika* : elektronnyi zhurnal, no. 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=482> [in Ukrainian].
8. Pikhniak T. A. (2021). *Suchasni vyklyky dla ekonomichnoho rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini* [Modern challenges for the economic development of small business in Ukraine]. *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk*, no. 2(25), pp. 24–29 [in Ukrainian].
9. Redkin D. O. (2011). *Osoblyvosti formuvannia pidpriemnytskoho seredovyscha v Ukraini* [Peculiarities of the formation of the entrepreneurial environment in Ukraine]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. no. 3, T. 1, pp. 243–245 [in Ukrainian].
10. Sydoruk I. S. (2021). *Analiz stanu ta problemy rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini*. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii*, no. 18, pp. 67–72.
11. Tkachenko T. P., Tulchynskiy R. V. (2010). *Rozvytok innovatsiinoho pidpriemnytstva v Ukraini*. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI»* : zbirnyk naukovykh prats, no. 7, pp. 223–229.
12. Flissak N. (2004). *Malyi biznes v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku* [Small business in Ukraine: problems and development prospects]. *Visnyk podatkovoi sluzhby Ukrainy*, no. 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0117697-04#Text> [in Ukrainian].
13. Shvets N. V., Iziumska A. V. (2020). *Malyi biznes v Ukraini: analiz stanu ta tendentsii* [Small business in Ukraine: analysis of state and trends]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, no. 2(258), pp. 108–117 [in Ukrainian].
14. Shyndyrovskiy I. M. (2016). *Problemy rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini*. *Pidpriemnytstvo i torhivlia* [Problems of small business development in Ukraine] : zbirnyk naukovykh prats. Lviv : LTEU, no. 20, pp. 9–13 [in Ukrainian].